

Andrzej F. Dziuba

"L'uomo in confessione : la persona e l'azione del confessore e penitente",
Giuseppe Sovernigo, Bologna 2003 :
[recenzja]

Studia Theologica Varsaviensia 42/1, 195-198

2004

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

acji współczesnych przemian kulturowych. Nie jest ono oczywiście całościowym ujęciem i wykładem katolickiej sakramentologii, toteż nie dziwi fakt, że niekiedy do głosu dochodzą pewne jednostronności, np. w kwestii bierzmowania, które Höhn analizuje jedynie pod kątem współczesnej tendencji udzielania go ludziom młodym na etapie ich przełomowych doświadczeń dorastania, nie odnosząc się zupełnie do innej praktyki Kościołów wschodnich czy też do problematyki ekumenicznej. Czasami też wywody autora nie trafiają w samo centrum teologicznego znaczenia sakramentu, jak np. w sprawie chrztu, który postrzega zasadniczo nie jako początek nowej egzystencji, lecz w powiązaniu z marzeniem o trwałym zachowaniu od nicości. Język i sposób myślenia jest trudny, wymaga uprzedniej znajomości zagadnienia i koncentracji, ale w dużej mierze przekonuje i stwarza znakomitą okazję do daleko idących przemyśleń.

ks. Marek Jagodziński

Giuseppe Sovernigo, *L'uomo in confessione. La persona e l'azione del confessore e del penitente*, Edizioni Dehoniane, Bologna 2003, ss. 152.

Problematyka zła, choć bywa ono różnie nazywane – czasem wręcz eufemistycznie – pozostaje jednak rzeczywistością, którą rozeznają wszystkie kultury, religie, a także społeczności i wspólnoty, a zwłaszcza poszczególne osoby. W procesie tym swe funkcje spełnia wiele czynników, tak wewnętrznych jak i zewnętrznych. Zwłaszcza kategoria sumienia jest tutaj subiektywnym znakiem owego doświadczenia oceny czynów ludzkich czy ich zaniechania. To właśnie w sumieniu każdy człowiek przeżywa swe sukcesy i porażki, wstydy i zakłopotania oraz liczne wątpliwości moralne. Prawda ta jest obiektywnie wspólna wszystkim ludziom, choć subiektywnie zróżnicowana.

W chrześcijaństwie kategoria zła rozeznawana jest jako grzech, a więc ma ona odniesienie nie tylko społeczne, psychiczne czy moralne, ale przede wszystkim i religijne. Zatem zostaje ono odniesione do osobowego Boga. Zło nabiera wówczas zupełnie innej kategorii. Jest jakby poprawniej rozeznawane, zwłaszcza wobec antropologicznej prawdy samego człowieka, tak w jego prawdzie stwórczej jak i zbawczej oraz eschatologicznej.

W chrześcijaństwie grzech staje także wobec prawdy pokuty i pojednania. To jest także antropologiczno-teologiczna prawda człowieka wiary. Spowiedź, zbawcze spotkanie penitenta i spowiednika w Chrystusie, zwłaszcza współcześnie, stawia wielorakie pytania, wątpliwości czy wyzwania, i to dotyczące wielu dziedzin nauki.

Oto Giuseppe Sovernigo opublikował, jako 27 tom, w Serii „Psicologia e formazione” pod redakcją A. Cencini i A. Maneti kolejną swoją książkę dotyczącą problematyki sakramentu pokuty. Jest on psychologiem i psychoterapeutą. Aktualnie wykłada psychologię i liturgikę w Instytucie S. Giustina w Padwie i innych instytutach teologicznych we Włoszech. Jest autorem bardzo wielu publikacji; m.in. *Progetto di vita* (1980), *Eccomi, manda me* (1985), *Vivere la carita* (1997) i *Educare alla fede* (2002). Warto dodać, iż wiele z jego książek doczekało się kilku wydań.

Całość książki otwiera krótkie wprowadzenie, które podaje m.in. schematyczny obraz jej zawartości treściowej (s. 5-6). Natomiast zasadniczy korpus treściowy podzielony został na sześć rozdziałów.

Pierwszy rozdział koncentruje się wokół pojednania i dojrzałości chrześcijańskiej, ze szczególnym uwzględnieniem aspektu leczniczego pokuty (s. 7-26). Tu zaakcentowano owocność spowiedzi tak w płaszczyźnie ludzkiej jak i łaski, która winna mieć miejsce tak w osobie spowiednika jak i penitenta. Zatem zawsze chodzi o zaangażowanie całej osoby. Tu jest miejsce dla roli sumienia.

Natomiast kolejny nosi tytuł: *Grzech, wina i celebrowanie pojednania* (s. 27-60). Grzech jawi się często jako znak wyzwolenia. Jako poważna rzeczywistość wpisany jest w pojednanie, ale wymaga świadomości winy, zwłaszcza w sensie chrześcijańskim. Ważnym jest tutaj przejście od sensu winy do sensu grzechu. To m.in. problem autooskarżenia czy ucieczki od winy. Przejście do świadomości grzechu ujawnia się wyraźniej w środowisku osobowym i w kontekście pojednania oraz doświadczenia miłosierdzia we własnym życiu.

Trzeci rozdział koncentruje się na zagadnieniu: *Relacja spowiednik-penitent* (s. 61-86). Odniesienie wzajemne obu winno mieć zawsze znamiona relacji. Ze strony spowiednika to zawsze dynamiczna relacja ministra sakramentu. Składają się na nią funkcje znaczone m.in. miłosierdziem, wskazaniem przykazań, mistagogią, celebrowaniem, przekazem magisterialności czy bycia nauczycielem.

Trudnym błędem z jakimi spotyka się spowiednik w sakramencie pojednania poświęcony został rozdział czwarty studium G. Sovernigo (s. 87-106). Po prostu niektórzy wierni czują się jako inni. Tu dotyka autor m.in. rozeznania neurotyków i poprawnego rozeznania ich patologii. Pyta zatem o chorych nerwowo na duszy czy stawia zestawienie: penitenci – pacjenci. Patologie w tej dziedzinie mogą być bardzo różnorodne. W ich zaś kontekście wskazuje także na możliwe linie terapeutyczno-pedagogiczne podejmowane przez spowiedników.

Z kolei autor podejmuje analizę niektórych błędów występujących w spełnianiu sakramentu pokuty i pojednania (s. 107-127). Tutaj dotyka się relacji ludzkiej oraz duchowej i w nie wpisana jest rola spowiednika. Natomiast wśród błędów wskazano m.in. na legalizm kantowski, obsesję seksualną, zapominanie systemu wartości,

niewinność, racjonalizowanie, usprawiedliwianie czy swoiste przebaczenie. Działanie terapeutyczne sakramentu pojednania musi zakładać m.in. elementy teologiczno-sakramentalne, relacje między życiem wiary a psychologią oraz dynamizmem naturalnym i nadprzyrodzonym.

Odpowiedzi psychoterapii i chrześcijaństwa wobec zła to tytuł ostatniego rozdziału prezentowanego studium (s. 129-145). Autor pyta najpierw o relację między psychoterapią i złem. W tych analizach ukazuje opinie Z. Freuda oraz A. J. Anona i tzw. psychologii głębi. W chrześcijańskim obrazie zła centrum jest wskazanie na fenomen, gdy zło staje się grzechem. Jest to rozeznanie samego sensu winy, a następnie jej wizji w płaszczyźnie psychicznej, moralnej oraz religijnej, a więc grzechu.

Całość treściową zamyka bardzo krótkie podsumowanie (s. 147). Wreszcie zamieszczono dość szczegółowy spis treści (s. 149-152).

Prezentowana książka jest stosunkowo kompleksowym i zarazem interesującym opracowaniem jednego z ważnych zagadnień dotyczących sakramentu pokuty i pojednania, jakże trudnego w osobowej praktyce chrześcijańskiej. Ma ona w zamiarach autora pomóc, w płaszczyźnie psychologicznej, zwłaszcza spowiednikom w wypełnianiu ich funkcji osobowej wobec drugiej osoby występującej w tym sakramencie, tj. penitenta. Ten ostatni zawsze, ze swej natury i zróżnicowanej sytuacji, stawia określone indywidualne wymagania i oczekiwania, a one mogą być niezwykle zróżnicowane. Tym zaś w codziennej praktyce nie jest łatwo w pełni sprostać, nie posiadając odpowiedniej wiedzy, a często także i szerszego doświadczenia.

To jest szczególnie ważne, bowiem książka wyraźnie wskazuje na osobowy charakter sakramentu pokuty i pojednania, a zatem tutaj zawsze dochodzą do głosu elementy indywidualne, charakterystyczne dla danej osoby. Zatem każdy przypadek sprawowania tego sakramentu winien być traktowany indywidualnie, a nie schematycznie. Są to bowiem osobowe spotkania, jedyne i niepowtarzalne w swoim rodzaju. To zawsze spowiada się i spowiednikiem jest konkretna osoba.

Jak wskazuje autor, i to jest chyba jednym z jego głównych przesłań, zresztą obecnych i w innych jego wcześniejszych książkach, tutaj znaczącą pomocą może być psychologia i inne pokrewne nauki z nią związane. Całość rozważań zdaje się mniej lub bardziej wyraźnie sugerować, że może nadal współcześnie zbyt mało akcentuje się tę sferę czy płaszczyznę sakramentu pojednania. Oczywiście, nie należy ona do teologicznej jego istoty, ale jest w praktyce niezwykle ważnym elementem dla jego twórczego przebiegu oraz ostatecznej owocności, tak bardzo oczekiwanej.

W niektórych fragmentach można jednak odnieść wrażenie, że autor czasem zbyt mocno skłania się ku przesadnemu znaczeniu psychologii w sprawowaniu sakramentu pokuty i pojednania. Widzi on w niej wręcz niekiedy pełne lekarstwo na rozwiązywanie niektórych problemów jakie współcześnie przeżywa ten sakrament,

a także konkretne osoby. Czasem zatem jakby na korzyść psychologii pomniejszona zostaje zwłaszcza kategoria teologiczna jego rozeznania oraz praktykowania, a więc sakramentalna.

Zauważa się, że jednak w całości studium G. Sovernigo zbyt mało i twórczo wybrzmiewa nauczanie Kościoła, a zwłaszcza Jana Pawła II i czasu jego pontyfikatu (s. 67, 89). Co prawda w zakresie psychologii jest ono nadal zbyt minimalne, co wydaje się jednak w pełni zrozumiałe. W tym kontekście współcześnie wydaje się, że kolejną sferą sugerowaną dla badań naukowych teologii moralnej, które z pewnością w szerszej niż dotąd formie wejdą w nauczanie Kościoła, jest właśnie ta problematyka. Oczywiście, winny one jednak zawsze przybierać bardziej kategorie antropologiczne, tak filozoficzne jak i teologiczne, a mniej akceptacje takich czy innych szkół psychologicznych.

Szkoda, że na końcu książki nie zamieszczono oddzielnego wykazu bibliografii, którą wykorzystano i przywołano w pracy.

Ciekawym zabiegiem dydaktycznym jest pięć specjalnych tabel, które graficznie przybliżają poruszaną tematykę psychologiczno-teologiczną (s. 14, 41, 44, 65, 73). Pozwalają one m.in. na ukazanie spotkania i zależności tych sfer osobowych. Taka zaś forma jest jakby bardziej oczywista niż tylko same sformułowania słowne.

Warto dodać, że książka ta stanowi swoistą kontynuację wcześniejszej publikacji: *Senso di colpa, peccato e confessione* (2001), która podejmowała bardziej aspekty psycho-pedagogiczne sakramentu pokuty. Obecne dzieło to jakby druga jego część, pogłębiająca tym razem aspekty psychologiczne i w pewnym sensie antropologiczne głównych bohaterów celebracji sakramentu pokuty i pojednania, a więc spowiednika i penitenta.

Oto do czytelników trafiło ważne opracowanie dotyczące sakramentu pokuty i pojednania. Przystępny język oraz forma przekazu zdają się potwierdzać czytelność książek G. Sovernigo. Zapewne i ta praca będzie mieć kolejne wydania.

bp Andrzej F. Dziuba

Ks. Marek Niedźwiecki, *Odnowa i rozwój polskiej teologii moralnej po soborze watykańskim II*, Wydawnictwo UNUM, Kraków 2002, ss. 252.

Na przestrzeni całych dziejów ludzkich zagadnienia postaw etyczno-moralnych poszczególnych osób, a zwłaszcza teoretyczna analiza wokół nich stanowi specyfikę typową dla wszystkich kultur i religii. Rzeczywistość ta praktycznie oraz w codziennych realiach poddawana jest wielorakim przemianom i procesom, które są